

УДК 904:911.37:738.3(477.83)“10/12”

РЯТІВНІ АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ НА ТЕРИТОРІЇ БРОДІВСЬКОГО РАЙОНУ У 2009 РОЦІ

Остап ЛАЗУРКО, Богдан САЛО,
Іван НАЗАР, Андрій ЧОРНИЙ

*Науково-дослідний центр “Рятівна археологічна служба”
Інституту археології НАН України
вул. Винниченка, 24, Львів, 79008, Україна
e-mail: ras91@ukr.net*

Наведено результати археологічних досліджень на території Бродівського р-ну Львівської обл., проведених на низці різночасових поселень, які потрапили в зону будівництва нафтогону. Виявлено кілька періодів заселення на пам'ятках, які відповідали бронзовому, ранньозалізному (висоцька культура) часам, княжій добі XI–XIII ст.

Ключові слова: поселення, кераміка, крем'яні вироби, висоцька культура.

У 2009 р. експедиція НДЦ “Рятівна археологічна служба” Інституту археології НАН України (НДЦ РАС ІА НАН України) проводила рятівні археологічні дослідження в зоні капітального ремонту нафтогону “Дружба” на території Бродівського р-ну Львівської обл.¹

Зазначимо, що у 1995 р. розвідкові дослідження на території Бродівського р-ну проводила експедиція Львівського державного університету імені Івана Франка. У підсумку відкрито поселення біля с. Лучківці, на південно-західній околиці села, в урочищі Біля митника, де віднайдено крем'яну клиноподібну сокиру, попередньо віднесена авторами досліджень до культур шнурової кераміки. В урочищі Замок на невеликому підвищенні серед висушеного меліорацією болота виявлено також селище XI–XII ст.²

© Лазурко О., Сало Б., Назар І., Чорний А., 2010

¹ Филипчук М. А. Археологічні вишукування в зоні будівництва нафтопроводу “Броди-Держкордон” Капітального ремонту І-ї черги з заміною труби DN 500 на ділянці км 0 – км 17,6 (Львівська область) // Наук. архів НДЦ РАС ІА НАН України. – Львів, 2008. – С. 11–41.

² Берест Р. Я., Рудий В. А., Довгань П. М. Охоронні археологічні дослідження на території Львівської області // Археолог. дослідження на Львівщині у 1995 році. – Львів, 1996. – С. 3.

Наступні археологічні вишукування проводила в 2006 та 2008 рр. експедиція НДЦ РАС ІА НАН України. Під час цих польових робіт виявлено кілька різночасових археологічних пам'яток (Голосковичі I–V, Лучківці I–III), уточнено межі пам'яток Загірці I–VI³.

Геоморфологічно територія досліджень належить до Бродівської зандрової рівнини та Гологоро-Кременецького горбогір'я. Поверхня Бродівської зандрової рівнини – це плоска, піщана, заболочена в долинах рік місцевість. Поширені також ділянки, що складаються з глинистих і глинисто-вапнякових порід. У ландшафтному плані це територія двох областей – горбогірно-лісової, що представлена Гологірським пасмом, та поліської – Бусько-Бродівський природний район – ландшафтних областей.

Голосковичі II. Двошарове поселення розміщене на території Пониковицької сільської ради біля с. Голосковичі за 0,525–0,925 км на південний схід від південної околиці села та за 0,125–0,425 км на північний схід від меліоративного каналу. Пам'ятка займає лагідний південний схил пагорба. На поверхні виявлено значну кількість підйомного матеріалу: крем'яних знарядь, кераміки, велику кількість необроблених уламків крем'яної сировини. Цей чинник свідчить про можливе розташування в цьому місці кременеобробної майстерні.

Материк представлений темно-сірим, інколи з жовтуватим відтінком мергелем і вапняком. Глибина залягання материка становила 0,5–0,7 м від рівня сучасної денної поверхні (СДП).

На пам'ятці можна виділити два періоди існування.

Найстаріший матеріал представлений фрагментами ліпного посуду і крем'яними виробами. Керамічне тісто має грубу фактуру, зафіксовано значні домішки середньо- та дрібнозернистого піску, домішки шамоту. Відповідно, поверхня таких фрагментів горбкувата, подекуди збереглися сліди від загладжування як ззовні, так і всередині посудин. Фрагменти кераміки переважно цеглястого, коричневого, світло-коричневого кольорів.

Крем'яні вироби – поздовжні відщепи невеликих розмірів (середній показник – 3,05×2,55 см). Також знайдено одну ретушовану пластину 2,8×1,4 см. Ретуш мікрофасеткова, нанесена з боку спинки, можливо, це наконечник стріли. Виявлено реутилізовану сокиру розмірами 9,0×4,0×2,3 см – сильнопатиновану, краї оббиті крупнофасетковою ужитковою ретушшю. Деякі з крем'яних знарядь сильно патиновані.

³ Технічний звіт про підсумки археологічних розвідок (вишукувань) у зоні проведення капітального ремонту магістрального нафтопродуктопроводу траси № 1 ділянки 43 на км 69–72 на території Бродівського району Львівської області у 2006 р. // Наук. архів НДЦ РАС ІА НАН України – Львів, 2006. – С. 6–26; *Филитчук М. А.* Археологічні вишукування в зоні будівництва нафтопроводу “Броди-Держкордон”. – С. 11–41.

Отже, можна стверджувати, що виявлені артефакти належать до пізнього періоду епохи бронзи–раннього залізного часу, коли почали виокремлюватися племена висоцької культури.

Другу групу знахідок становлять фрагменти кружального посуду (боковини), які за зовнішніми ознаками можна зачислити до княжого часу, а саме XI–XII ст. Керамічне тісто має домішку дрібнозернистого піску. Фрагменти кераміки цеглястого, світло-коричневого кольорів.

Голосковичі IV. Пам'ятка розміщена на території Пониковицької сільської ради біля с. Голосковичі Бродівського р-ну за 1,00–1,22 км на схід від південної околиці с. Голосковичі та за 0,125–0,250 км на південний схід від лівого берега р. Стир. Поселення займає нижню частину південно-східного схилу пагорба.

Стратиграфія на пам'ятці така. Верхній орний шар – потужністю 0,4 м. Від материка його відділяв шар коричневих і світло-коричневих суглинків з незначним вмістом вапняку (глибина залягання – 0,4–0,5 м). Материк представлений сірим і темно-сірим з крапленням вапняку жовтого кольору суглинком. Глибина залягання материка становила 0,50–0,55 м від СДП.

Комплекс рухомих археологічних знахідок з пам'ятки – керамічні й крем'яні вироби. На підставі всіх знахідок можна виділити три періоди існування пам'ятки.

Найстарішим є матеріал періоду пізньої бронзи. Він представлений фрагментами крем'яних виробів та ліпного посуду. Це поздовжні та поперечні відщепи невеликих розмірів (середній показник – 3,1×2,7 см), пластини та їхні частини невеликих розмірів – 3,0×1,5, 1,2×1,5 см. Один з відщепів ретушований, розмірами 6,8×5,0 см. Ретуш середньо- і крупнофасеткова, нанесена з боку спинки. Також виявлено ретушовану пластину розміром 4,5×2,2 см, двосхилу, оброблену бічною середньофасетковою ретушшю з боку спинки. Поряд з тим виявлено декілька лусок, що свідчить про підправління крем'яних знарядь на поселенні. Окремі з крем'яних знарядь дуже патиновані, що зумовлено кислотними ґрунтами, у яких перебували знахідки після використання.

Глиняне тісто фрагментів керамічних посудин має грубу фактуру, зафіксовано значні домішки перепаленого кременю та жорстви. Відповідно, поверхня таких фрагментів горбкувата, подекуди збереглися сліди від загладжування як ззовні, так і всередині посудин. Фрагменти кераміки цеглястого, коричневого, темно-сірого кольорів, належали горщикам.

Другу групу знахідок становлять фрагменти боковин кружального посуду, які за зовнішніми ознаками можна зачислити до давньоруського часу – XI–XII ст. Керамічне тісто має домішку дрібнозернистого піску. Фрагменти кераміки цеглястого, коричневого кольорів.

Третя група знахідок – фрагменти кружального посуду – боковин, вінець, які за зовнішніми ознаками можна зачислити до XVII–XVIII ст. Склад

керамічного тіста – відмулена глина. Фрагменти кераміки переважно сірого, темно-сірого кольорів. Особливу увагу серед наявних вінець привертає один екземпляр, викінчення якого має заокруглене потовщене завершення, шийка ледь відігнута назовні.

Голосковичі V. Багатошарова пам'ятка розташована на території Пониковицької сільської ради біля с. Голосковичі Бродівського р-ну Львівської обл. за 1,20–1,28 км на схід від південної околиці с. Голосковичі та 0,025–0,100 км на південний схід від р. Стир (правий берег). Займає нижню частину південно-східного схилу пагорба.

Характер залягання ґрунтів на пам'ятці такий. Верхній орний шар потужністю до 0,25–0,30 м представлений темно-коричневими суглинками з невеликим вмістом мергелю та вапняку. Від материка його відділяв шар коричневих суглинків, подекуди зі значними вкрапленнями вапняку (0,3–0,6 м від СДП). Сама материкова основа – темно-сірий, інколи з жовтуватим відтінком, суглинок з дрібними вкрапленнями вапняку (0,5–0,8 м від СДП).

Комплекс рухомих археологічних знахідок з пам'ятки представлений керамічними і крем'яними виробами. На підставі знахідок можна виділити три періоди існування пам'ятки.

Найстарішим є матеріал періоду пізньої бронзи. Це фрагменти ліпного посуду та крем'яні вироби. Керамічне тісто має грубу фактуру, у ньому наявні значні домішки перепаленого кременю, дрібні домішки жорстви і шамоту. Відповідно до цього, поверхня таких фрагментів горбкувата, подекуди збереглися сліди від загладжування ззовні та всередині посудин. Фрагменти кераміки переважно коричневого кольору, належать горщикам. Крем'яні вироби представлені відщепами невеликих розмірів (середній показник – 3,20×2,86 см). Їх можна зачислити до таких типів: первинних, напівпервинних та вторинного сколювання. Один з них ретушований, розмірами 4,0×2,7 см. Ретуш мікрофасеткова, нанесена з боку спинки. Також виявлено ретушовану пластину розмірами 5,5×2,5 см, двосхилу, оброблену мікрофасетковою регулярною ретушшю з боку спинки.

Друга група знахідок – фрагменти кружального посуду (фрагменти боковин, вінець, донець), які за ознаками належать до давньоруського часу, а саме XI–XII ст. Керамічне тісто має домішки у вигляді дрібнозернистого піску. Поверхня таких фрагментів порівняно рівна. Знахідки переважно цеглястого або коричневого кольору, належать горщикам.

Третю групу знахідок становлять фрагменти кружальних, вірогідно, горщиків та мисок (боковини, вінця, придонні частини), які за зовнішніми ознаками належать до XVII–XVIII ст. Склад керамічного тіста – відмулена глина без видимих домішок. Відповідно до цього поверхня таких фрагментів рівна, подекуди з внутрішнього боку трапляються горизонтальні сліди від процесу виготовлення посуду. Фрагменти кераміки мають переважно сірий, цеглястий, коричневий колір. Кілька фрагментів привінцевої частини та

вінець орнаментовані двома паралельними горизонтальними прокресленими лініями.

Лучківці I. Одношарова пам'ятка розміщена на території Ясенівської сільської ради біля с. Лучківці за 1,25–1,40 км на південний захід від південної околиці села та за 0,500–0,675 км на південний схід від кар'єру. Поселення займає південно-східний схил пагорба, що підвищується в західному напрямі, на лівому березі р. Лучок.

На пам'ятці виявлено залишки заглибленого житла з фрагментами вогнища (*об'єкт 1*). Більша частина житла зруйнована прокладанням попереднього нафтопроводу. Імовірно, житло мало підквадратну форму, орієнтовану стінками за сторонами світу. Частина об'єкта, яка збереглася, мала розміри 1,2×1,5 м, глибина об'єкта щодо рівня залягання материка становить 0,35–0,40 м. В об'єкті розкрито розвал вогнища розмірами 0,6×0,3 м, який складався з великих шматків печини. Вогнище мало відносно просту стратиграфію з невеликою кількістю шарів, що свідчить про поступовий і тривалий процес деструкції та природного засипання. Практично всі стратиграфічні шари не містили фрагментів керамічних виробів, лише у верхньому шарі виявлено один фрагмент кераміки і кременю. На підставі цих стратиграфічних відомостей можна стверджувати про короткотривале функціонування об'єкта.

Насиченість культурного шару рухомими артефактами порівняно більша. Також значним кількісно є підйомний матеріал, який особливо інтенсивно траплявся навколо об'єкта й на відстані 100 м на південь від нього. Це дає змогу припустити, що нафтопровід перетинає поселення, основний масив якого розташований на південь від цієї ділянки.

Комплекс рухомих археологічних знахідок з пам'ятки представлений керамічними і крем'яними виробами. На підставі всіх знахідок можна виділити три періоди існування пам'ятки.

Перша група – це матеріал періоду пізньої бронзи–ранньозалізного часу. Він представлений фрагментами ліпного посуду та крем'яними виробами. Керамічне тісто має грубу фактуру, зафіксовано значні домішки дрібнозернистого піску та перепаленого кременю, домішки жорстви і шамоту. Відповідно, поверхня таких фрагментів горбкувата, подекуди збереглися сліди від загладжування ззовні та всередині посудин. Фрагменти кераміки переважно коричневого кольору.

Крем'яні вироби представлені відщепами невеликих розмірів (середній показник – 3,9×3,4 см). Їх можна зачислити до таких типів: первинних, напівпервинних, вторинного сколювання, повздовжніх, поперечних. Деякі з відщепів оброблені дрібно- і середньофасетковою боковою, нанесеною зі спинки ретушшю; тронкуванням кінцевої частини. Знайдено один фрагмент серпа (сильно перепалений) розміром 4,3×2,3 см, оброблений боковою, двосторонньою крупнофасетковою ретушшю. Деякі з крем'яних знарядь

слабопатиновані, що зумовлено умовами перебування знахідок у природному середовищі.

Другу групу знахідок становить фрагмент боковини кружального посуду, який за зовнішніми ознаками можна зачислити до давньоруського часу (XI–XII ст.). Керамічне тісто має домішку у вигляді дрібнозернистого піску. Відповідно до цього, поверхня такого фрагмента рівна, у зламі двошарова.

Третя група знахідок – фрагменти кружального посуду (фрагменти вінець), який за зовнішніми ознаками можна зачислити до XVII–XVIII ст. Склад керамічного тіста – відмулена глина і дрібнозернистий пісок. Відповідно, поверхня сірого кольору, рівна, подекуди з внутрішнього боку трапляються горизонтальні сліди від процесу виготовлення посуду.

Археологічні дослідження на пам'ятці Лучківці I підтвердили наявність значного поселення кінця II–початку I тисячоліття до н. е. Можливо, поселення спеціалізувалося на виробництві крем'яних виробів, про що свідчить їх велика частка в загальній кількості знахідок. Ще одним аргументом на користь цього є велика кількість дрібних конкрецій (до 10×6 см) виходів крем'яної сировини, яка трапляється як на самій пам'ятці, так і на суміжних територіях.

Лучківці II. Багатошарова пам'ятка розташована на території Ясенівської сільської ради біля с. Лучківці за 0,90–1,25 км на південний захід від південної околиці села та за 0,175–0,525 км на південний схід від кар'єру. Поселення займає південно-західний схил пагорба, що підвищується в східному напрямі, на правому березі р. Лучок.

Комплекс рухомих археологічних знахідок з пам'ятки представлений керамічними та крем'яними виробами. Можна виділити три періоди існування пам'ятки.

Перша група знахідок належить до ранньозалізного часу. Це крем'яні артефакти – напівпервинні та поздовжні відщепи невеликих розмірів (4,0×2,3–3,5×2,7 см).

Другу групу становлять фрагменти кружального посуду (боковини, денця), які за зовнішніми ознаками можна зачислити до давньоруського часу (XI–XII ст.). Керамічне тісто має домішку дрібнозернистого піску. Фрагменти кераміки темно-сірого, цеглястого, темно-коричневого кольорів.

Третя група знахідок – фрагменти кружального посуду (боковин, вінець), які за зовнішніми ознаками можна зачислити до XVII–XVIII ст. Склад керамічного тіста – якісна глина. Знахідки переважно сірого, світло-коричневого кольорів.

Загірці I. Пам'ятка розміщена на території Підгорецької сільської ради за 1,2–1,6 км на північний захід від північної околиці села, по обидва боки від дороги Київ – Чоп. Поселення розташоване на мисоподібному підвищенні до 0,5–1,5 м над поверхнею заболоченої долини з північною та північно-

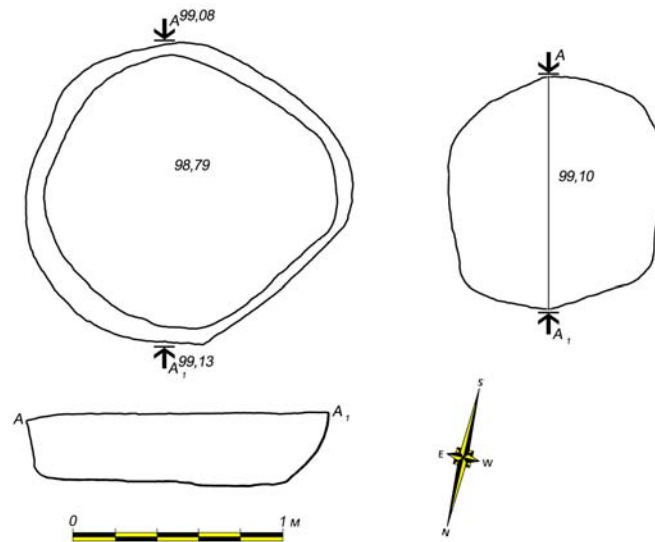

Рис. 1. Загірці I. План об'єкта 3 на рівні виявлення та після вибирання заповнення.

Fig. 1. Zahirts I. Plan of object 3 on the detection level and after excavations.

західною експозицією, північний схил знижується у напрямі каналу, а східний і західний – до безіменного струмка.

Під час дослідження виявлено низку об'єктів.

Об'єкт 1 – господарська яма підпрямокутної форми, розмірами 0,7×0,8 м, залягала на глибині 0,25 м щодо рівня СДП. Об'єкт на 0,05 м був заглиблений у материк. Заповнення становили темно-коричневий і чорний суглинок, сильногумусований, з дрібними вкрапленнями мергелю та вапняку. В заповненні зафіксовано дрібні фрагменти кераміки й обмазки.

Об'єкт 2 – господарська яма підокруглої форми розмірами 1,4×0,8 м, рівень виявлення становив 0,15 м щодо сучасної поверхні. Об'єкт на 0,30–0,35 м заглиблений у материк. Заповнення – темно-коричневий і чорний суглинок, сильногумусований, з дрібними вкрапленнями мергелю і вапняку. В заповненні трапляються дрібні фрагменти кераміки й обмазки.

Об'єкт 3 – господарська яма (рис. 1) округлої форми, діаметром 1,4 м. Об'єкт на 0,30–0,35 м був заглиблений у материк. Заповнення – темно-коричневий суглинок, сильногумусований, з дрібними вкрапленнями вапняку. В заповненні виявлено фрагменти кераміки (розвал горщика, рис. 8), обмазки і кістки. Також у заповненні об'єкта було зафіксовано п'ять великих уламків вапняку з середніми розмірами 0,15×0,20 м.

Об'єкт 4 – господарська яма округлої форми, діаметром 0,75 м, залягала на глибині 1,6 м щодо сучасної поверхні. Об'єкт на 0,4 м був

Остан ЛАЗУРКО, Богдан САЛО, Іван НАЗАР, Андрій ЧОРНИЙ

заглиблений у материк. Заповнення – темно-коричневий і сильногумусований, перезволожений чорний суглинок, у якому містилися фрагменти кісток і кераміки.

Комплекс рухомих археологічних знахідок з пам'ятки представлений керамічними і крем'яними виробами, які засвідчують три періоди існування пам'ятки: ранньозалізний, давньоруський та новий часи.

До найранішого періоду належать фрагменти ліпного посуду та крем'яні вироби. Керамічне тісто має грубу фактуру, зафіксовано значні домішки крупнозернистого піску і шамоту. Відповідно, поверхня таких фрагментів горбкувата, подекуди збереглися сліди від загладжування ззовні та всередині посудин. Фрагменти кераміки переважно цеглястого, коричневого, чорного кольорів. Виявлено фрагмент горщика (об'єкт 3) з товщиною стінок 0,8 см і діаметром денця 12 см, з обох боків темно-жовтого кольору, поверхня шерехата, з привінцевими проколами.

У ході досліджень знайдено також крем'яні вироби. Це повздовжній відщеп, первинний. Наступний з відщепів підправки площадки нуклеуса оброблений середньофасетковою ретушшю, кінцевою, нанесеною з боку черевця, інший – середньофасетковою ретушшю, кінцевою, нанесеною з боку черевця. Однією з найцікавіших знахідок є фрагмент просвердленого рогу (зуба?), можливо, прикраси-амулета.

Другу групу знахідок становлять фрагменти кружального посуду (боковин), які за зовнішніми ознаками можна зачислити до давньоруського часу (XI–XII ст.). У складі керамічного тіста наявна домішка у вигляді дрібнозернистого піску, інколи шамоту, трапляються горизонтальні сліди від процесу виготовлення посуду. Фрагменти кераміки переважно цеглястого, жовтуватого, чорного кольорів.

Третя група знахідок представлена тонкостінним посудом нового часу. Кераміка з обох боків сірого кольору.

Загірці V. Пам'ятка розташована на території Підгорецької сільської ради за 0,87–1,10 км на північ від с. Загірці, за 0,07–0,31 км на північний схід

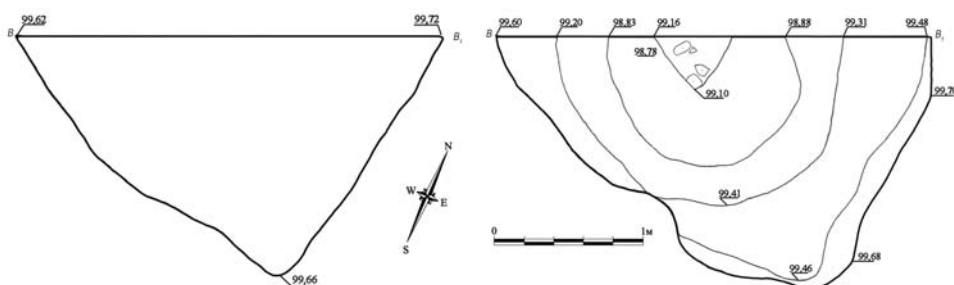

Рис. 2. Загірці V. План об'єкта 2 на рівні виявлення та після вибирання заповнення.
Fig. 2. Zahirtsy V. Plan of object 2 on the detection level and after excavations.

від вигину дороги Київ – Чоп. Поселення займає нижню і середню частини південно-західного схилу пагорба.

Культурний шар насичений знахідками. У ході робіт виявлено шість археологічних об'єктів. Повне дослідження об'єктів 1–3, 5 і 6 неможливе через те, що поряд з ними був діючий нафтопровід.

Об'єкт 1 – господарська яма овальної форми, розмірами 1,35×1,00 м, залягала на глибині 1,2 м щодо рівня СДП. Об'єкт на 0,2 м був заглиблений у материк. Заповнення складалося сильногумусовані темно-коричневий та чорний суглинки з дрібними вкрапленнями мергелю та вапняку. В заповненні виявлено фрагменти кераміки й обмазки.

Об'єкт 2 – фрагмент напівземлянкового житла прямокутної форми. Досліджена частина об'єкта мала розміри 1,5×1,0 м (рис. 2). Глибина щодо рівня материка становила 0,90–0,95 м. За виявленими рештками можна стверджувати, що стінки житла орієнтовані за сторонами світу.

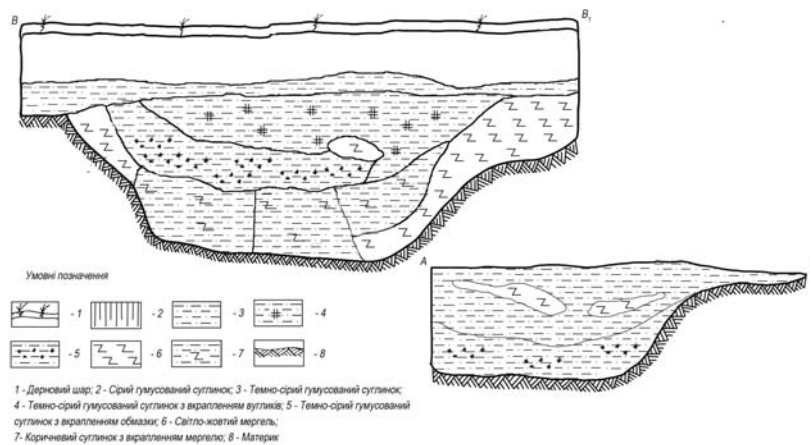

Рис. 3. Загірці V. Стратиграфічний перетин об'єкта 2.

Fig. 3. Zahirtsy V. Stratygraphy profile of object 2.

Житло мало порівняно просту стратиграфію (рис. 3) з невеликою кількістю шарів. Верхній шар – потужний прошарок (0,3–0,4 м) темно-сірих сугинків, за ним був шар сірих із вкрапленнями вугликів (у нижній частині) і обмазки (у верхній частині заповнення) гумусованих суглинків із вмістом рухомого матеріалу. Також з країв котловану простежуються дві лінзи мергелю. Залишки виявленої печі-кам'янки представлені скупченням каменю-вапняку, перемішаного з темно-коричневим суглинком із великим вмістом вугликів, обмазки та кераміки. Можна стверджувати про однофазове функціонування об'єкта.

Об'єкт 3 – господарська споруда (рис. 4). Розміри відкритої частини об'єкта становили 3×4–5 м. Глибина об'єкта щодо рівня материка становила

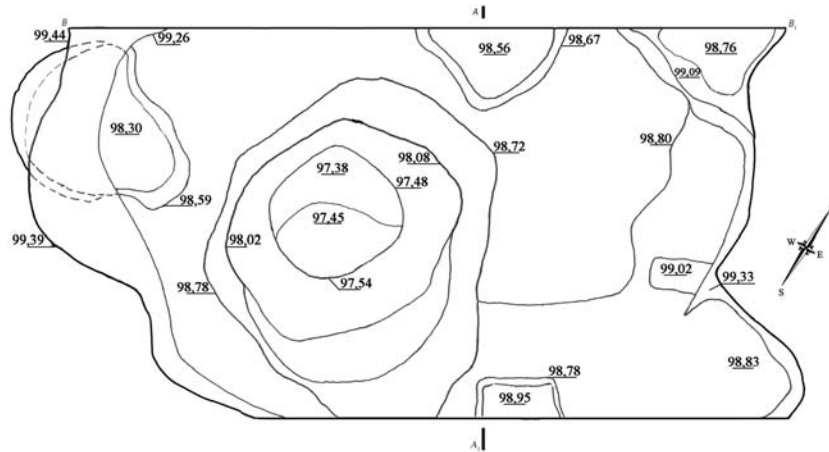

Рис. 4. Загірці V. План об'єкта 3 після вибирання заповнення.
 Fig. 4. Zahirtsy V. Plan of object 3 after excavations.

0,6–0,7 м. На рівні виявлення зафіксовано численні фрагменти обмазки, вугликів і кераміки.

Заповнення об'єкта не було неоднорідним. З'ясовано, що верхня частина господарської споруди мала порівняно просту стратиграфію (рис. 5), що свідчить про поступовий процес деструкції впродовж тривалого проміжку часу.

У південно-східній частині відкритої частини виявлено останець підпрямокутної форми, вирізаний у материка. Об'єкт складався з основної

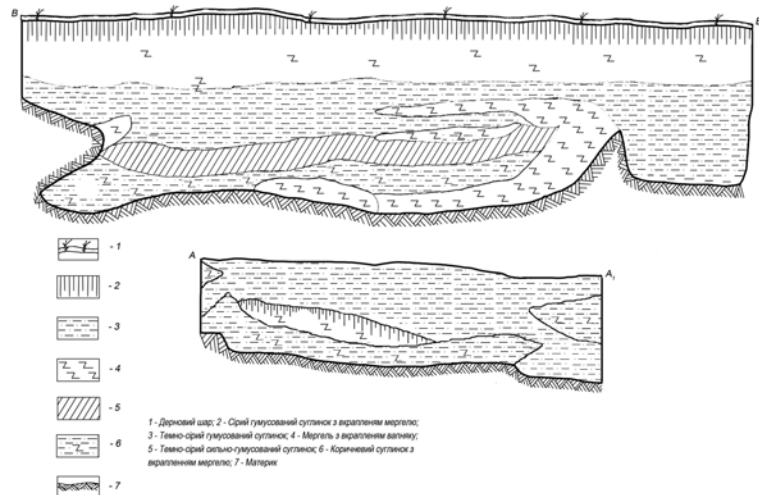

Рис. 5. Загірці V. Стратиграфічний перетин об'єкта 3.
 Fig. 5. Zahirtsy V. Stratygraphy profile of object 3.

камери, посеред якої було овальне заглиблення розміром 2,6×2,1 м і глибиною 1,8–2,0 м від рівня материка. В його заповненні виявлено декілька фрагментів кераміки і дрібні рештки деревини. Заповнення цього заглиблення було неоднорідним: простежувалося нашарування сильногумусованого і зволоженого суглинку, який перекривали шари світло-жовтого і білого вапняку. Навколо основної камери розташовані чотири овальні заглиблення, з яких повністю вдалося дослідити лише одне. Глибина їхнього залягання не перевищувала 1,1–0,5 м щодо рівня материка. Повністю досліджене заглиблення мало розміри в плані 1,2×1,0–1,3 м.

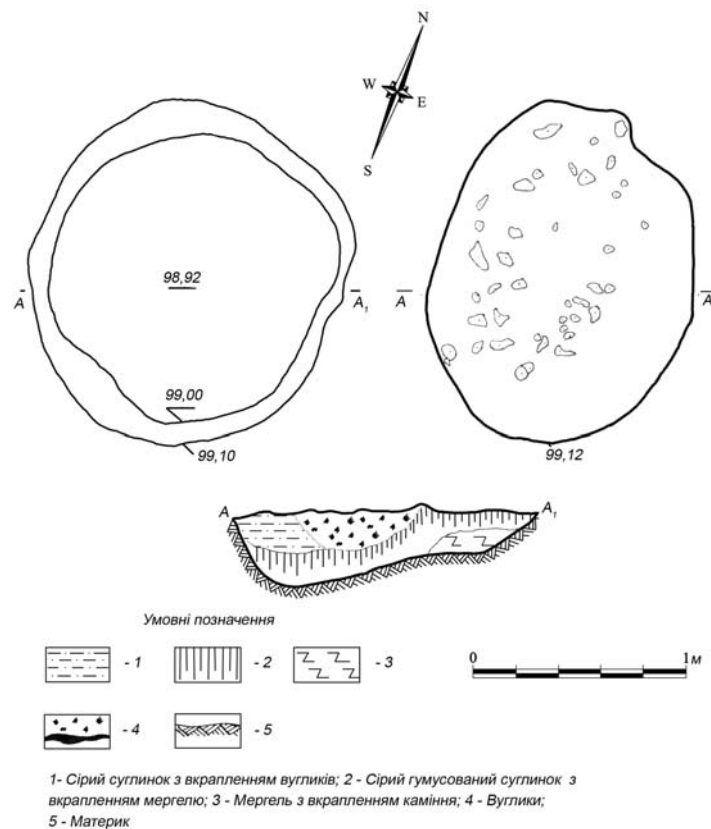

Рис. 6. Загірці V. План та стратиграфічний перетин об'єкта 4.
Fig. 6. Zahirtsy V. Plan and stratigraphy profile of object 4.

Об'єкт 4 – це вогнище овальної в плані форми розмірами 1,2×0,9 м, викладене з каменю-вапняку і великих шматків печини (рис. 6). Глибина об'єкта щодо рівня материка становила 0,20–0,25 м. Стратиграфічний переріз засвідчив такі нашарування: сірий гумусований суглинок із вкрапленням вугликів; сірий гумусований суглинок із вкрапленням мергелю; сірий мергель з вкрапленнями каміння; чорний сильногумусований суглинок з домішками

Остан ЛАЗУРКО, Богдан САЛО, Іван НАЗАР, Андрій ЧОРНИЙ

перепаленого каміння, вугликів, що найімовірніше, слугував черенем печі. Практично всі зазначені стратиграфічні шари містили фрагменти керамічних виробів.

Об'єкт 5 – частина господарської ями підпрямокутної в плані форми. Розміри відкритої частини об'єкта становили 1,4×0,7 м, глибина залягання об'єкта щодо рівня материка – 0,15 м. Яма мала однорідне заповнення – коричневі суглинки з вкрапленням дрібних фрагментів вапняку.

Об'єкт 6 – рештки заглибленого житла прямокутної форми, досліджена частина об'єкта мала розміри 2,8×2,2 м (рис. 7). Глибина об'єкта щодо рівня материка становила 0,25–0,30 м. Стінки житла орієнтовані за сторонами світу.

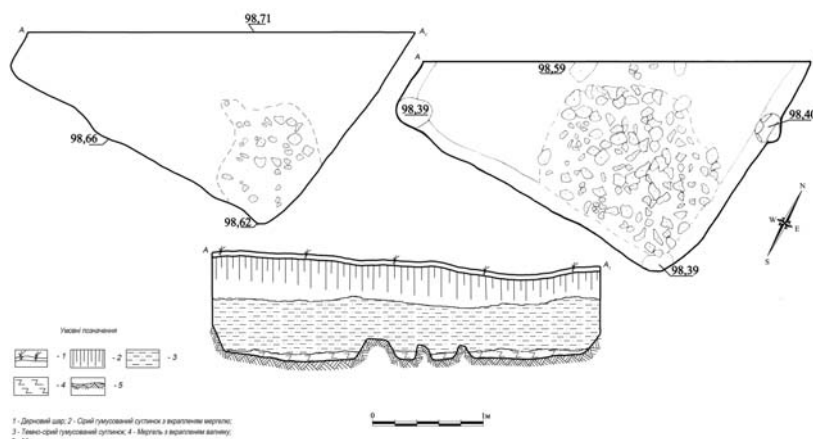

Рис. 7. Загірці V. План та стратиграфічний перетин об'єкта 6.

Fig. 7. Zahirtsy V. Plan and stratigraphy profile of object 6.

Житло мало порівняно просту стратиграфію з невеликою кількістю шарів. У південно-східному куті житла зафіксовано залишки сильно зруйнованої печі-кам'янки. Черинь печі зберігся погано, вдалося зафіксувати лише його фрагмент товщиною 0,02–0,05 м. Над ним був прошарок печини цеглястого кольору з великим вмістом попелу.

У південно-східному, південно-західному кутах і посередині східної стінки житла були стовпові ями: у південно-західному куті яма підокруглої форми діаметром 0,3 м і глибиною 0,5 м щодо рівня материка, у південно-східному – овальної форми розмірами 0,25×0,2 м і глибиною 0,1 м. Посередині східної стінки виявлено овальну яму 0,25×0,26 м і глибиною 0,5 м. У ямі знайдено чотири камені, які використовували для укріплення основи стовпа. Розміщення цих каменів дає змогу припустити, що стовп (брус) мав підквадратну форму приблизними розмірами 0,2×0,1 м. Житло, очевидно, мало каркасно-стовпову конструкцію стін. Найбільша кількість знахідок виявлена біля вогнища.

Рухомий археологічний матеріал з досліджуваної пам'ятки представлений переважно керамікою. Вироби з інших матеріалів (кремінь, залізо, кістка) становлять незначну кількість. На підставі аналізу всіх знахідок можна виділити два періоди існування пам'ятки, що хронологічно відповідають ранньозалізному (початок I тисячоліття до н. е.) та давньоруському (XI–XII ст.) часам (рис. 10).

Матеріал ранньозалізного часу – це фрагменти ліпного посуду і крем'яні вироби. Керамічне тісто має грубу фактуру, зафіксовано значні домішки дрібнозернистого піску і шамоту. Поверхня таких фрагментів горбкувата, подекуди збереглися сліди від загладжування як ззовні, так і в середині посудин. Кераміка переважно коричневого кольору. Крем'яні вироби представлені відщепами невеликих розмірів, їх можна зачислити до таких типів: поздовжні (3,0×2,4 см), поперечні (6,0×3,2 см), фрагмент первинної пластини (1,0×1,8 см).

Друга група знахідок представлена керамічними, кістяними і залізними виробами. Для кружального посуду характерні щільність, хороший пічний випал (у зламі стінки одношарові), добра фактура сировини, в тісті зафіксовано домішки дрібнозернистого піску, іноді середньо- та крупнозернистого, дрібні домішки шамоту (рис. 9). Відповідно до них, поверхня цих фрагментів рівна, подекуди трапляються горизонтальні сліди від процесу виготовлення посуду. Кольорова гама колекції керамічного комплексу коливається в рамках сірий–темно-сірий–брунатний. Здебільшого це кухонні горщики, переважно однакових середніх розмірів. Діаметр вінець коливається в межах 20–25 см (рис. 11).

На підставі зафіксованих розмірів верхніх і нижніх частин посудин можна судити про форму горщиків. Вона традиційна для давньоруського часу – висота дещо перевищує ширину, а максимальне розширення припадає на плечики⁴.

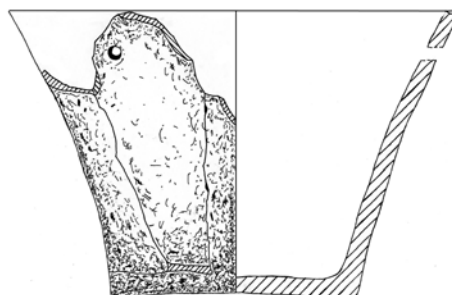

Рис. 8. Загірці I. Археологічний матеріал із заповнення об'єкта 3.

Fig. 8. Zahirtsy I. Archaeological artifacts from filling of object 3.

⁴ Гаврилюк О. Давньоруська кераміка з Тернопільщини // Українське гончарство: Національний культурологічний щорічник. – К.; Опішне, 1993. – Кн. 1. – С. 218; Готун І., Шевцова Л. Автунічі – селище гончарів X–XIII століть // Українське гончарство: Національний культурологічний щорічник. – К.; Опішне, 1995. – Кн. 2. – С. 67.

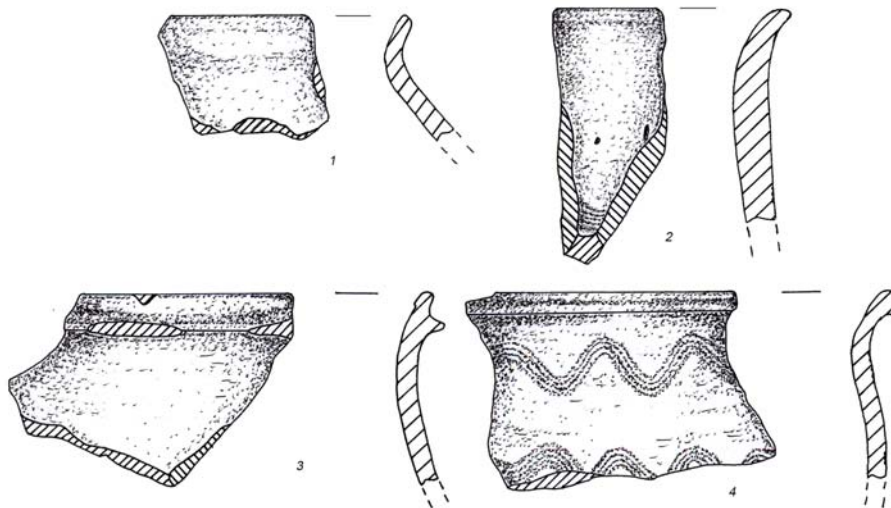

Рис. 9. Загірці V. Археологічний матеріал із культурного шару.
Fig. 9. Zahirts V. Archaeological artifacts from cultural layer.

Вінця мають переважно манжетоподібне викінчення з неоднорідним профілюванням. Серед них виділяється таке, що має манжетоподібне викінчення з невеликою закраїною на внутрішніх краях. Цей вид горщиків з'явився наприкінці XI–першій половині XII ст.⁵ Поряд з цими збірками хронологічними індикаторами пам'ятки є фрагменти простих вінець, край яких косо або вертикально зрізаний. Вони вкладаються в хронологічні рамки XI ст.⁶

Орнаментика кружальних горщиків неоднорідна. Її можна розділити на дві групи: рифлений хвилястий зигзагоподібний та рифлений прямолінійний орнаменти. Ці дві групи орнаменту наносили переважно на боковини, зокрема у їхній верхній частині. В одному фрагменті горщика вони композиційно поєднані разом.

Щодо інших виявлених частин горщиків, то зазначимо, що весь наявний матеріал придонних частин та фрагментів донець посудин становить одну групу, у якій межі між дном та придонною частиною практично нема.

До цього часу належить і знахідка біконічного керамічного пряслиця. Виготовлене воно з білої каолінової глини. Його загальна висота – 22 мм, діаметр – 35 мм, діаметр отвору – 11 мм.

⁵ Малевская М. Керамика западнорусских городов X–XIII вв. – СПб., 2005. – С. 35; Филипчук М. Дослідження Плісеського археологічного комплексу у 2007 р. // Вісн. Ін-ту археології. – 2009. – Вип. 4. – С. 135, 137, 143.

⁶ Малевская М. Керамика западнорусских городов X–XIII вв. – С. 33.

Особливу увагу привертає залізний гарпун з об'єкта 2. Він має втульчасту основу, спіралеподібний корпус довжиною 92 мм, діаметр дроту – 3–4 мм, діаметр втулки – 8 мм. До металевих знахідок цього часу належить і залізний черешковий шилоподібний наконечник стріли. Його довжина – 70 мм, діаметр – 4 мм. Хронологічні межі поширення цих типів наконечників – X–XII ст.⁷ З об'єкта 4 походить також фрагмент леза ножа. Довжина збереженої частини – 80 мм, ширина – 14 мм.

Загірці VI. Пам'ятка розташована на території Підгорецької сільської ради за 0,87–1,30 км на північ від с. Загірці, за 0,30–0,75 км на північний схід від дороги Київ – Чоп. Поселення Загірці VI займає нижню і середню частини південно-західного схилу пагорба, що підвищується в східному напрямі.

Насиченість культурного шару рухомими артефактами порівняно велика. Комплекс рухомих археологічних знахідок з пам'ятки представлений головно керамічними виробами. На підставі всіх знахідок можна виділити два періоди існування пам'ятки.

Першу групу знахідок становлять фрагменти кружального посуду (боковини та вінця), які за зовнішніми ознаками можна зачислити до давньоруського часу (XI–XII ст.). У складі керамічного тіста є домішка у вигляді дрібнозернистого піску. Найвний орнамент у вигляді горизонтальних, паралельних, прокреслених ліній. Поверхня таких фрагментів порівняно рівна, подекуди з внутрішнього боку трапляються горизонтальні сліди від процесу виготовлення посуду. Фрагменти кераміки мають цеглястий або коричневий колір.

Друга група знахідок – фрагменти кружального посуду (боковини, вінця, придонні частини), які за зовнішніми ознаками можна зачислити до XVII–XVIII ст. Склад керамічного тіста – відмулена глина, подекуди наявна домішка дрібнозернистого піску. Один з фрагментів вінця мав орнамент у вигляді однієї горизонтальної, прокресленої лінії. Фрагменти кераміки переважно сірого, цеглястого, коричневого кольору; належать горщикам та мискам.

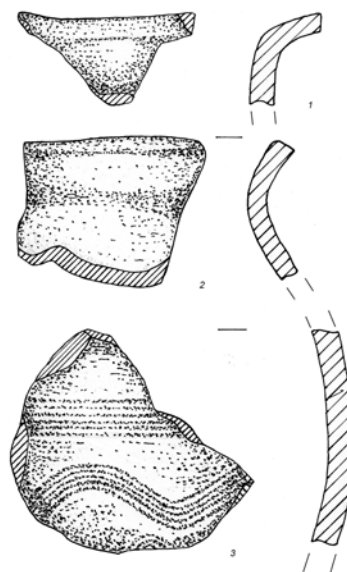

Рис. 10. Загірці V. Археологічний матеріал із культурного шару.

Fig. 10. Zahirts V. Archaeological artifacts from cultural layer.

⁷ *Медведев А.* Ручное метательное оружие. Лук, стрелы, самострел VIII–XIV вв. // САИ. – 1960. – Вып. Е 1–36. – С. 81.

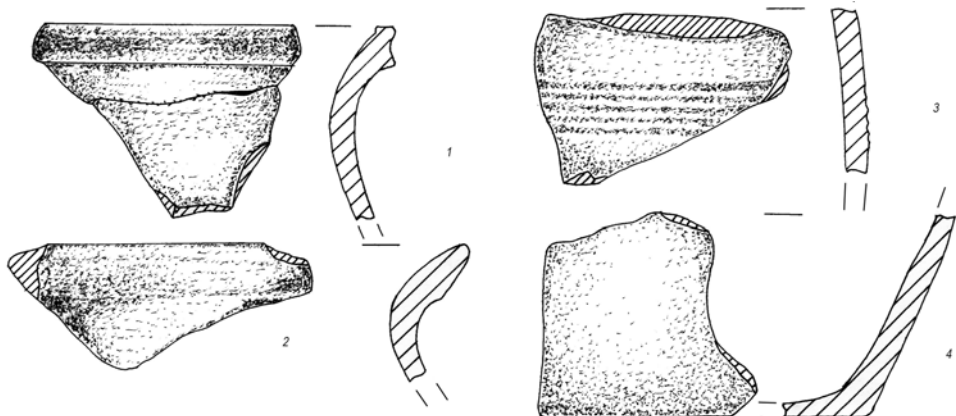

Рис. 11. Загірці V. Археологічний матеріал із культурного шару.
Fig. 11. Zahirts V. Archaeological artifacts from cultural layer.

Отже, введені в науковий обіг пам'ятки доповнять археологічну карту Бродівщини, а нові матеріали, отримані з них унаслідок рятувних робіт, допоможуть у вивченні її давньої історії.

**RESCUE ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS
ON THE TERRITORY OF BRODY REGION IN 2009**

Ostap LAZURKO, Bohdan SALO,
Ivan NAZAR, Andrii CHORNYI

*Institute of Archaeology of National Academy of Sciences of Ukraine
Scientific Research Centre "Rescue archaeological service"*

24, Vynnychenka str., Lviv, 79008, Ukraine

e-mail: ras91@ukr.net

The article presents results of archaeological investigations in Brody region. The investigations revealed several ancient settlements of different periods. Those were primarily discovered along the planned route of oil pipe construction. These sites mostly had several periods of settlement dated correspondingly by Bronze Age, early Iron Age (Vysotska culture) and Medieval Ages (11th–13th centuries).

Key words: settlement, pottery, flintstone artifacts, Vysotska culture.

**ОХРАННЫЕ АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
НА ТЕРРИТОРИИ БРОДОВСКОГО РАЙОНА В 2009 ГОДУ**

Остап ЛАЗУРКО, Богдан САЛО,
Иван НАЗАР, Андрей ЧОРНЫЙ

Научно-исследовательский центр “Спасательная археологическая служба”

Института археологии НАН Украины

ул. Винниченко, 24, Львов, 79008, Украина

e-mail: ras91@ukr.net

Приведено результаты археологических исследований на территории Бродовского р-на Львовской обл. Исследования проводили на ряде разновременных поселений, которые попали в зону строительства нефтепровода. Установлено несколько периодов заселения на памятниках, которые соответствовали бронзовому, раннежелезному (высоцкая культура) периодам, княжескому времени XI–XIII вв.

Ключевые слова: поселение, керамика, кремневые изделия, высокая культура.

Стаття надійшла до редколегії 20.09.2010

Прийнята до друку 10.10.2010